

Taalbeleid in de praktijk

Luc Wyns

Wat zijn de verschillende stappen die gezet kunnen worden bij het opstarten van een structureel taalbeleid in een school voor secundair onderwijs? Dit is het verhaal van het Francesco-paviljoen in Herentals. Het is een kleine zesjarige bso/kso/tso-school met enkele derde jaren van de derde graad. In het bso en tso worden voornamelijk handelsrichtingen ingericht, in het kso is er de richting 'Beeldende en architecturale kunsten'. Het is een school met voornamelijk een autochtone leerlingpopulatie. De stap om tot een structureel taalbeleid te komen, werd geïnitieerd door de schooldoorlichting en door de besluiten bij de zelfevaluatie in het kader van GOK.

De schooldoorlichting stelde vast dat er al een aantal waardevolle initiatieven bestonden: leerlingen namen deel aan taalwedstrijden, er was een stappenplan dyslexie, er waren culturele activiteiten waarbij taal belangrijk was, enzovoort. Het probleem was echter dat deze initiatieven niet pasten in een bredere visie op taalbeleid. Daardoor waren ze te weinig bekend bij alle participanten en misten ze een voldoende breed draagvlak.

Eén van de twee thema's waarrond de GOK-werking in de eerste graad werd uitgebouwd, was 'Taalvaardigheid'. In dat kader bracht de zelfevaluatie aan het licht dat er meer inbedding van taalvaardigheids-onderwijs in alle vakken moest komen. Ook in het kader van GOK werden al enkele waardevolle initiatieven genomen: de TAS-toets werd afgenomen en de resultaten werden doorgespeeld aan alle titularissen, sommige leraren hadden navorming gevolgd in verband met instructietaal, er werden systematisch gegevens verzameld in verband met de thuistaal van de leerlingen, enzovoort.

In maart 2004 werd het initiatief genomen een werkgroep Taalbeleid op te richten, bestaande uit leraren Nederlands, leraren algemene vakken, leraren technische vakken, de GOK-coördinator en de directie. Deze werkgroep stelde zich tot doel een visie op taalbeleid en daaraan gekoppeld een taalbeleidsplan te ontwikkelen.

TWEE WERKPUNTEN

Op de eerste vergadering van de werkgroep Taalbeleid werd de rol van de werkgroep geëxpliciteerd en ondersteund door de directie. Gegevens met betrekking tot de beginsituatie op het gebied van taal en taalbeleid werden verzameld en doorgenomen met de bedoeling mogelijke werkpunten te formuleren. Verder werd de tekst 'Taalbeleid: een stand van zaken', die opgesteld was door de vakgroep

De zelfevaluatie bracht aan het licht dat er meer inbedding van taalvaardigheids-onderwijs in alle vakken moest komen.

Nederlands, besproken. Deze tekst zou als basis dienen om een visietekst verder vorm te geven en bevatte ook al een brainstorm van mogelijke werkpunten. Ten slotte werd een mogelijke strategie uitgewerkt:

- Opstellen van een visiewerktekst 'Taalbeleid in het Francesco-paviljoen', vertrekkende vanuit de tekst van de vakgroep Nederlands;
- Aan deze visie acties koppelen: eerst nagaan wat er al gebeurt en wat eventueel ontbreekt, vervolgens enkele actiepunten formuleren;
- Doelen op korte en lange termijn vastleggen plus criteria om na te gaan of de doelen bereikt werden;
- Een stappenplan opstellen voor het schooljaar 2004-2005; beslissen hoe men zal starten en verder werken, b.v. opstart via pedagogische studiedag, sturing vanuit de werkgroep, ...;
- Eind 2004- 2005: evaluatie van het proces en eventuele bijsturing;
- Planning voor het schooljaar 2005-2006 opstellen;
- ...

De werkgroep Taalbeleid en de werking werd in mei door de directie voorgesteld aan alle leraren op de vergadering van de vakgroepen.

Vanuit de visietekst op taalbeleid werden enkele langetermijndoelen geformuleerd: het wegwerken van taalachterstanden bij de

leerlingen, het verbeteren van de onderwijsresultaten door het verhogen van de (schoolse) taalvaardigheid, het verhogen van de doorstromingsmogelijkheden van de leerlingen, en het sensibiliseren tot het gebruik van een verzorgde taal zowel binnen als buiten de school.

Om aan deze doelen te werken, werden voor het schooljaar 2004-2005 twee actiepunten naar voren geschoven die als rode draad doorheen de werking van het schooljaar zouden lopen:

- sensibiliseren tot verzorgd taalgebruik tussen leraren en leerlingen;
- evalueren en eventueel bijsturen van de instructietaal in taken, toetsen en proefwerken.

SENSIBILISEREN TOT VERZORGD TAALGEBRUIK

De leerlingen en de leraren werden gesensibiliseerd om een verzorgde taal te hanteren. Men koos bewust voor een sensibiliseringsactie en niet een dwingende actie waarbij het niet naleven van regels of afspraken gesanctioneerd zou worden. Om dat te bereiken, werden het hele schooljaar door taaltips gelanceerd via affiches, flyers en tips in de schoolkalender, onder de slogan 'Wees cool en hip, schenk aandacht aan elke taaltip!'.

WEES COOL EN HIP SCHENK AANDACHT AAN ELKE TAALTIP

September 2004	Taaltip1	Reken af met dialect, Dan lukt standaardtaal perfect!
November 2004	Taaltip2	Schelden en schuttingtaal, Neen, in 't Francesco geen enkele maal!
Januari 2005	Taaltip3	Wees aandachtig en niet te snel, Dan is foutloos schrijven kinderspel!
Maart 2005	Taaltip4	"Alstublieft" en "dank u wel", Woorden die klinken als een bel!
Mei 2005	Taaltip5	Formuleer je gedachten in een heldere taal, Dan verstaan we je allemaal!

(INSTRUCTIE)TAAL IN TOETSEN EN PROEFWERKEN

DE START

De start voor de werking rond het actiepunt '(instructie)taal in toetsen in proefwerken' werd gegeven op de pedagogische studiedag begin oktober. Het verloop van de voormiddag zag er als volgt uit:

- (1) Inleiding door de pedagogische begeleiding
 - Wat is taalbeleid?
 - Link met de pedagogische studiedag (de twee actiepunten)
- (2) Kijkwijzer
 - Toelichting bij de 'Kijkwijzer taaldrempels'
 - Groepsopdracht

(3) Groepsopdrachten

- Hanteren kijkwijzer op proefwerkvragen
- Bespreking taaldrempels

DE KIJKWIJZER

Bij het vastleggen van de prioritaire actiepunten voor het schooljaar 2004-2005 kwam naar voren dat nogal wat leerlingen fouten maakten omdat ze examenvragen niet of onvoldoende begrepen. Dat was gebleken uit de proefwerkbesprekingen. Daarom werd besloten om de toetsen en examens te screenen op talige drempels die maken dat leerlingen niet kunnen tonen of ze de nodige kennis, inzichten of vaardigheden verworven hebben.

Om die screening hanteerbaar te maken, werden door de werkgroepleden, aan de hand van concrete voorbeelden uit verschillende bronnen, acht drempels geselecteerd

die op de pedagogische studiedag voorgesteld zouden worden in de vorm van een 'Kijkwijzer taaldrempels' (zie bijlage). Deze acht drempels werden op de dag zelf concreet toegelicht en voorzien van een voorstel tot verbetering. Ten slotte werd een tip voor goede vraagstelling geformuleerd.

DE OPDRACHT

Op de pedagogische studiedag werd het lerarenteam verdeeld in groepen van ongeveer zes personen die – zoveel mogelijk – in dezelfde klas stonden en allen een verschillend vak gaven. Ieder groepslid kreeg het examen van juni opgesteld door een collega rond de tafel. De opdracht bestond erin het examen te screenen aan de hand van de kijkwijzer en er minimum één vraag en maximum twee vragen ter bespreking uit te lichten. De geselecteerde vragen werden in de groep besproken en er werden suggesties voor verbetering geformuleerd.

De leraar wiens vraag werd besproken, nam notitie. Dit noteren had twee doelen: ten eerste vormde de bundeling van de notities het verslag van de groep en ten tweede was het de bedoeling dat iedere leraar zijn notities later inbracht in de vakvergadering.

HET VERVOLG

Met de pedagogische studiedag als officiële start van de taalbeleidswerking werden de twee actiepunten de rode draad doorheen het schooljaar 2004-2005. Leraren en leer-

lingen spraken elkaar aan op hun taalgebruik op basis van de taaltips. Evaluatie van deze sensibiliseringsactie gebeurde door leraren en leerlingen op het einde van het schooljaar te bevragen over de taaltips: welke kenden zij nog?

De screening van de toetsen en examenvragen zou een vast agendapunt worden op de vakvergaderingen van dat schooljaar. Op het einde van het schooljaar was het de bedoeling alle toetsvragen en alle examenvragen tenminste getoetst te hebben aan de 'Kijkwijzer taaldrempels'. Uit de evaluatie bleek dat dit, ondanks de enthousiaste start, geen evidentie was. Een aantal vakgroepen hebben zich echt op de screening gestort en een vrij grondige analyse gemaakt van hun toetsen en examens. Andere vakgroepen kwamen al snel tot de ontdekking dat dit toch wel een taakverzwaring was en stilaan verwaterde dit agendapunt op de vakvergaderingen. In een aantal vakgroepen werkt de bewustmaking van de eerste dag nog wel door bij het gezamenlijk opstellen van examenvragen in parallelklassen of bij de bespreking van examenvragen in de vakgroep. Een aantal mensen schoven het werk van zich af door te stellen dat zij dat toch al lang deden, 'op de verwoording letten bij het opstellen van examenvragen en toetsen'.

Ondertussen werkt de werkgroep ook een schoolvisie op taalbeleid uit. Bij het begin van het nieuwe schooljaar zouden deze acties, indien nodig, bijgestuurd worden. Vanuit een nieuwe beginsituatieanalyse zouden eventueel andere doelen geformuleerd worden en nieuwe acties opgezet.

CONCLUSIE

De conclusie is vooral dat wat vol vuur startte, zeker nog niet af is. Maar de eerste stappen zijn gezet.

- De verwachtingen waren hoog gesteld, wanneer ernaar gestreefd werd dat 'alle' vakgroepen 'alle' examens eens grondig zouden screenen. Het is belangrijk om haalbare en controleerbare doelen te formuleren, waarbij het realiseren van die doelen aanleiding is om samen te vieren.
- De werkgroep taalbeleid of het schoolbeleid moeten dit actiepunt voor de vakgroepwerking systematisch opvolgen.

- Sensibiliseren voor taalgebruik in toetsen en examens betekent nog niet dat leraren daar ook onmiddellijk, daadwerkelijk en blijvend aandacht aan besteden. Het is een traag proces waarbij elke stap vooruit (bijvoorbeeld enkele leraren die bij het opstellen van gezamenlijke examens aandacht besteden aan taal) een overwinning is. Wat vooral moet bewaakt worden, is dat er steeds stappen vooruit gezet worden, hoe klein ook!

***Het is een traag
proces waarbij
elke stap
vooruit een
overwinning is.***

Luc Wyns
Beukheuvel 39/1
2500 Koningshooikt

BIJLAGE

Francesco-Paviljoen Herentals

Pedagogische studiedag 4 oktober 2004

TAAL IN TOETSEN EN EXAMENS

Opdrachtenblad

SESSIE 1

- 1 Iedere leerkracht krijgt een examen of toets van een collega van een ander vak.
- 2 Individuele opdracht
 - Lees de opgave van het exemplaar dat je voor je hebt heel kritisch door.
 - Duid de instructies (vragen/opdrachten) aan waarmee leerlingen problemen kunnen hebben. Gebruik de kijkwijzer als leidraad.
 - Typeer deze 'probleemvragen' aan de hand van de kijkwijzer (nr. 1 tot en met 8).
- 3 Groepsopdracht
 - Bespreek de 'probleemvragen':
 - Welk typeprobleem doet zich voor?
 - Hoe kan de vraag/opdracht anders geformuleerd worden? Welke tips neem je hieruit mee?
 - Iedereen noteert de relevante opmerkingen over zijn vak om ze te bespreken in de volgende sessie.
 - Elke leerkracht neemt zijn eigen examen of toets mee naar de vakwerkgroep.

SESSIE 2: Vakwerkgroep

- Welke knelpunten komen in de vragen/opdrachten van je vak voor?
- Welke oplossing ziet de werkgroep hiervoor? Eventuele aanpassingen, werkpunten ...
- Maak een verslag van deze vakvergadering en bezorg het aan de directie.

TAAL IN TOETSEN EN EXAMENS

Kijkwijzer - uitwerking

1 Samengestelde vragen

VOORBEELD 1

Herleid en rangschik volgende veelterm naar dalende machten van x. Bepaal de graad van de veelterm en de soort veelterm en zeg of hij homogeen is of niet en of hij volledig is in x en y.

$$14x^2 + 4x^2y - 6x^3 + 5xy^2 + 8x^2y + 11y^3 - 7xy^2 - 15y^2$$

beter!

- (1) Herleid volgende veelterm. Schrijf zo eenvoudig mogelijk.
 $14x^2 + 4x^2y - 6x^3 + 5xy^2 + 8x^2y + 11y^3 - 7xy^2 - 15y^2$
- (2) Rangschik de herleide veelterm naar afdalende machten van x.
- (3) Bepaal de graad van deze veelterm.
- (4) Bepaal de soort veelterm.
- (5) Is deze veelterm homogeen of niet?
- (6) Is deze veelterm volledig in x?
- (7) Is deze veelterm volledig in y?

VOORBEELD 2

Neem de delen over in patroonpapier en speld en/of plak in elkaar en zet op paspop.

beter!

- (1) Neem de delen over in patroonpapier.
- (2) Speld en/of plak de delen in elkaar.
- (3) Zet het geheel op de paspop.

TIP

Splits samengestelde vragen op in deelvragen!
 Houd de vraagstelling eenvoudig, maar aangepast aan het niveau van de leerlingen!

2 Onduidelijke antwoordinstructies

VOORBEELD 1

Oefeningen op plan lezen:

Kleur de buitenmuren blauw.

(Bij het examen werden 4 plannen in bijlage toegevoegd.)

beter!

Oefeningen op plan lezen:

Ofwel: Kleur de buitenmuren blauw op plan nr. ..., op blz. ...

Ofwel: Kleur de buitenmuren blauw op het grondplan.

Ofwel: Kleur de buitenmuren blauw op alle plannen.

VOORBEELD 2

Bereken de som van de binnenhoeken van vierhoek abcd. Verklaar.

beter!

Bereken de som van de binnenhoeken van vierhoek abcd. Leg uit hoe je te werk gaat.

TIP

Formuleer duidelijke antwoordinstructies, zodat de leerlingen goed weten wat ze moeten doen.

Vermijd woorden zoals *geef, verklaar* ...

3 Onbegrensde open vragen

VOORBEELD 1

Vergelijk het gebit van het konijn met dat van een kat.

beter!

Vergelijk het gebit van het konijn met dat van een kat:

(1) Wat zijn de overeenkomsten?

(2) Wat zijn de verschillen?

VOORBEELD 2

Bespreek de Raad van Europa. Volledig antwoorden a.u.b.

beter!

Bespreek de Raad van Europa aan de hand van de volgende punten:

- de oprichting;
- de samenstelling;
- de opdrachten;
- de werking.

TIP

Vermijd zoveel mogelijk onbegrensde open vragen (*bespreek, beschrijf, leg uit, situeer, vergelijk ...*). Met dit soort vragen kunnen de leerlingen problemen hebben. Niet afgebakende, onbegrensde open vragen zouden alleen op mondelinge examens gebruikt mogen worden, omdat ze mondeling gestuurd kunnen worden.

4 (Invul)vragen zonder context

VOORBEELD 1

Tekst 9:

Dit verhaal is een

beter!

Tekst 9:

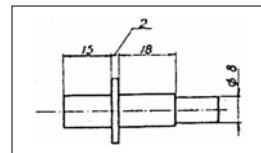
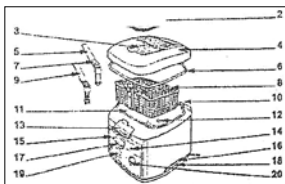
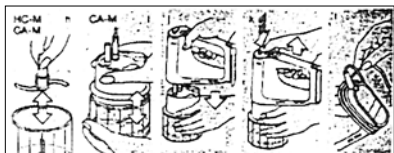
Tot welke tekstsoort behoort dit verhaal?

VOORBEELD 2

Over welke tekening gaat het?

beter!

Voor een goede communicatie kunnen verschillende tekeningen gebruikt worden. Noteer onder iedere tekening de juiste benaming.

TIP

Vermijd opdrachten zonder context!

5 Vreemde en/ of abstracte woorden

VOORBEELD 1

Opdracht bij een niet-geziene tekst: Onderstreep de essentie van elke alinea.

beter!

| Onderstreep in elke alinea het sleutelwoord.

VOORBEELD 2

Welke beschaving was voor de Romeinen toonaangevend?

beter!

| Welke beschaving was voor de Romeinen het grote voorbeeld?

TIP

Gebruik enkel vreemde of abstracte woorden, waarvan de leerlingen de betekenis 'moeten' kennen!

6 Woorden met dubbele betekenis

VOORBEELD 1

Aan welke condities moeten de arbeiders voldoen?

beter!

| Aan welke voorwaarden moeten de arbeiders voldoen?

VOORBEELD 2

Wat is de functie van een sifon?

beter!

Waarvoor dient een sifon?

TIP

Woorden met een dubbele betekenis kunnen verwarring teweegbrengen.
Vervang ze indien mogelijk!

7 Verwijswoorden

VOORBEELD 1

Lees aandachtig de voorwaarden van de BVBA Janssens.

- (1) Waarop zijn ze van toepassing?
- (2) Kan ervan worden afgeweken? Hoe dan?

beter!

Lees aandachtig de voorwaarden van de BVBA Janssens.

- (1) Waarop zijn de algemene voorwaarden van de BVBA van toepassing?
- (2) Hoe kan van deze voorwaarden afgeweken worden?

VOORBEELD 2

Benoem de drie zuilenorden die de Romeinen toepasten en omcirkel diegene die de voorkeur genoot van de Romeinen.

beter!

Benoem de drie zuilenorden die de Romeinen toepasten en omcirkel die zuilenorde die de voorkeur genoot van de Romeinen.

TIP

Het gebruik van verwijswoorden is soms verwarrend voor de leerlingen.
Probeer ze te vermijden!

8 Structurerende woorden

VOORBEELD 1

Tenzij je een annulatieverzekering hebt afgesloten, zal je in geval van ziekte de volledige reissom moeten betalen.

beter!

Waar of niet waar:

Als je geen annulatieverzekering hebt afgesloten, zal je in geval van ziekte de volledige reissom moeten betalen.

VOORBEELD 2

Het OCMW kende hen een uitkering toe ofschoon er een vermoeden bestond dat zij over voldoende middelen beschikten om comfortabel rond te komen.

beter!

Er bestond een vermoeden dat het gezin over voldoende middelen beschikte om comfortabel rond te komen. Toch kregen ze een uitkering van het OCMW.

TIP

Ofschoon, daarentegen, waardoor, mits ... behoren niet tot de dagelijkse woordenschat van de leerlingen.
Beperk het gebruik!

TAAL IN TOETSEN EN EXAMENS

Kijkwijzer

1 Samengestelde vragen	Opsplitsen in deelvragen!
2 Onduidelijke antwoordinstructies	Opdracht duidelijk specificeren!
3 Onbegrensde open vragen	De verwachte stappen duidelijk aangeven!
4 (Invul)vragen zonder context	De opdracht kaderen!
5 Vreemde en/of abstracte woorden	Doordacht gebruiken!
6 Woorden met dubbele betekenis	
7 Verwijswoorden	
8 Structurerende woorden	